

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

УДК 343. 132:343. 359. 2(477)

*Карнов Н.С., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ПОДАТКОВІ ЗЛОЧИНИ

Анотація. В статті проаналізовано наукові праці окремих українських і зарубіжних авторів, присвячені визначенню поняття «слідча ситуація», її сутності, ознак, змісту, структури та класифікації в криміналістиці, а також праці науковців, які внесли певний вклад у розвиток науки криміналістики, що стосуються ролі й значення слідчих ситуацій у розкритті й розслідуванні злочинів, скоєних у сфері оподаткування. Крім цього, в статті розглядаються види та значення слідчих ситуацій під час проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про податкові злочини, а саме: типові слідчі ситуації з переліком необхідних процесуальних дій, що зустрічаються у разі виявлення ознак податкового злочину.

Ключові слова: слідча ситуація, інформаційна система, криміналістична інформація, подія, фактичні дані, слідча версія, ознаки злочину, попередня перевірка, досудове розслідування, податкові злочини.

Постановка проблеми. Злочин як подія об'єктивної дійсності – завжди індивідуальне, неповторне явище, в якому є й певні закономірності. Результати розслідування значною мірою залежать від обсягу і змісту відомостей (інформації) про подію злочину, особу (осіб), що його скоїла, роль співучасників під час підготовки, вчинення й приховання злочину та інших обставин, які підлягають встановленню під час досудового кримінального провадження і судового розгляду відповідно до вимог ст. 91 КПК України [1]. Важливе значення в розкритті й розслідуванні злочинів відіграють слідчі ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з визначенням поняття слідчої ситуації, структурою та видами слідчих ситуацій, їх значенням у розкритті й розслідуванні злочинів, розглядали в своїх працях такі українські і зарубіжні вчені, як Р.С. Белкін [11; 13], В.К. Гавло [7; 9], І.Ф. Герасимов [2; 5], Л.Я. Драпкін [6; 14], О.Н. Колесніченко [4], С.І. Коновалов [12], І.О. Копилов [3], О.П. Онучин [8], М.М. Хлинцов [10], Ю.М. Чорноус [25] та ін.

Певним вкладом у розвиток науки криміналістики є праці науковців, що стосуються ролі й значення слідчих ситуацій у розкритті й розслідуванні злочинів, скоєних у сфері оподаткування (далі – податкові злочини), зокрема: В.М. Абрамової [22], Т.В. Авер'янової [18], І.В. Александрова [19], А.Ф. Волобуєва [15], О.С. Задорожного [21], Є.П. Іщенка [17], О.В. Челишевої [16], В.Ю. Шепітька [20] та ін. Однак, незважаючи на це, ступінь наукової розробленості даної проблеми недостатній і потребує подальшого вдосконалення. Більш докладно у викладі основного матеріалу.

Метою цієї статті є аналіз поняття слідчої ситуації, її ознак, структури, видів та значення під час досудового розслідування податкових злочинів.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку криміналістичної науки свідчить про те, що вже в перших радянських посібниках з криміналістики (1935 і 1938 рр.) пропонувалися рекомендації щодо розслідування злочинів залежно від характеру вихідних даних. Так, автори підручника з криміналістики 1935 р. запропонували поділ усіх злочинів на три групи залежно від особливостей початку розслідування, а в підручнику 1938 р. всі кримінальні справи пропонувалося поділити на дві групи [2, с. 6-7]. Це були, як стверджує І.О. Копилов, лише загальні вказівки щодо необхідності врахування «характеру» злочину, що розслідується, обов'язковості творчого підходу до вибору і застосування криміналістичних рекомендацій. Тобто припускалася ситуаційність розслідування [3, с. 3-4]. Разом з тим у криміналістичних джерелах радянського періоду розвитку криміналістики до 1967 р. поняття «слідча ситуація» не застосовувалося. Це поняття вперше було запропоновано О.М. Колісниченком. На його думку, слідча ситуація – такий стан у розстеженні злочинів, який характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу, а також конкретними завданнями його збирання і перевірки, що постають у зв'язку з цим [4, с. 41]. Це визначення науковця стало своєрідним поштовхом до подальшого дослідження й удосконалення як самого поняття «слідча ситуація», так і його змісту, основних рис, ознак, стадій та значення в організації й проведенні розслідування злочинів.

Так, І.Ф. Герасимов визначив, що слідча ситуація – це сукупність обставин у справі (обстановка, положення), яка може бути сприятливою або несприятливою (певною мірою) для яких-небудь висновків та дій слідчого [5, с. 82]. В цьому визначенні, як слушно зауважує Л.Я. Драпкін, дано поняття реальної слідчої ситуації, де автор акцентує увагу на її об'єктивному характері. Це формулювання є однобічним і не охоплює всі можливі випадки з галузі, на яку воно поширюється [6, с. 27-28].

В.К. Гавло спочатку сформулював подібне поняття й визначив, що в найзагальнішому вигляді слідча ситуація може бути визначена як сукупність фактичних даних, які відображають істотні риси події, якою вона уявляється на тому чи іншому етапі розслідування злочинів [7, с. 90]. Це формулювання слідчої ситуації також визнано невдалим, оскільки в ньому відсутні суттєві ознаки, які б дозволили виділити слідчу ситуацію від таких понять, як предмет доказування, сукупність обставин, що мають значення для кримінального провадження та ін. Таке визначення охоплює не лише окремі етапи, а й увесь процес розслідування злочину і не розкриває специфічні ознаки, що зумовили ситуативну обстановку. Окрім того, як слушно зауважує О.П. Онучин, це визначення не розкриває гносеологічної природи слідчої ситуації [8, с. 83].

Тому надалі В.К. Гавло дещо уточнив це визначення і зазначив, що слідча ситуація – це обстановка розслідування, яка характеризується сукупністю фактичних даних, що мають істотне значення для з'ясування події, яка відбулася, висунення та перевірки версій, визначення ходу й стану розстеження [9, с. 40].

Більш вдало, на наш погляд, поняття слідчої ситуації було запропоновано Л.Я. Драпкіним, який визначив слідчу ситуацію як динамічну інформаційну систему, елементами якої є: істотні ознаки і властивості обставин, що мають значення для кримінальної справи, зв'язку й відношення між ними, а також між учасниками процесу розслідування, та результати дій сторін, які настали або які припускали [6, с. 28-29].

Таким чином, науковцем враховано об'єктивний і суб'єктивний аспекти слідчих ситуацій,

що дозволяє розглядати їх в одних випадках як реальні ситуації, а в інших – як модель цих ситуацій. Тому слідчий, приймаючи організаційне чи тактичне рішення у конкретному кримінальному провадженні, виходить не із реальної ситуації, а з інформаційної моделі, що відображена в його свідомості.

З цією тезою певною мірою пов'язано визначення М.М. Хлинцова, який пропонує розуміти слідчу ситуацію як сформоване у свідомості слідчого в певний момент розслідування події уявлення щодо сутності цієї події і характеру взаємозв'язку між причетними до неї об'єктами й обставинами на підставі оцінки отриманої ним визначеної сукупності криміналістичної інформації. Ця інформація, наголошує автор, формує в свідомості слідчого розуміння конкретної ситуації, дає поштовх процесові висунення слідчих версій, змушує його приймати ті чи інші рішення щодо подальшого напрямку розстежування, визначає характер тієї інформації, яку необхідно отримати надалі.

Зміна слідчої ситуації, заміна її іншою, продовжує автор, відбувається в зв'язку з появою нової криміналістичної інформації, по своєму змісту пов'язаної з попередньою, але обов'язково породжує інше уявлення щодо характеру взаємозв'язку або значущості об'єктів, що фігурують у ній [10, с. 65-67; 25, с. 74-85; 26, с. 61-65].

Значний внесок у розвиток теорії слідчої ситуації вніс Р.С. Белкін. На основі історичного аналізу точок зору науковців, особистих досліджень він дійшов висновку, що слідча ситуація – це сукупність умов, в яких у даний момент здійснюється розслідування [11, с. 3]. Цю думку поділяє ряд інших криміналістів [12, с. 10]. Таким чином, Р.С. Белкін підкреслив, що слідча ситуація має переважно зовнішній характер стосовно процесу розслідування.

До структури слідчої ситуації, констатує Р.С. Белкін, входить багато компонентів, які повинні враховуватись слідчим. Науковець переконаний, і небезпідставно, що слідча ситуація складається з чотирьох груп компонентів (умов), а саме:

1) психологічного характеру: результату конфлікту між слідчим і особами, що протистоять йому; проявів психологічних властивостей слідчого та осіб, що проходять за кримінальною справою тощо;

2) інформаційного характеру: обізнаністю слідчого про обставини скоєння злочину; обізнаністю осіб, що проходять за карною справою, про стан розслідування та його можливості, наміри слідчого тощо;

3) процесуального і тактичного характеру: стану провадження за справою; можливості застосування запобіжного заходу; ізоляції один від одного осіб, що проходять за справою; можливості проведення конкретної слідчої дії тощо;

4) матеріального й організаційно-технічного характеру: наявності зв'язку між черговою частиною та слідчо-оперативною групою; можливістю мобільного маневрування силами і засобами тощо [11, с. 4; 13, с. 72-73].

У результаті подальшого наукового дослідження Л.Я. Драпкін врахував позицію Р.С. Белкіна й удосконалив раніше наведене визначення слідчої ситуації, яке також охоплює головне, провідне, основне і своєрідне серед багатьох ознак цього поняття, оскільки при узагальненому теоретичному описанні неможливо перерахувати всі її сторони, риси, ситуації. Науковець визначив слідчу ситуацію як розумову динамічну модель, яка відображає інформаційно-логічний, тактико-психологічний, тактико-управлінський та організаційний стан, що склався в кримінальній справі й характеризує сприятливий чи несприятливий характер процесу розслідування [14, с. 17].

Підсумовуючи різні точки зору щодо визначення поняття слідчої ситуації, А.Ф. Волобуєв виокремив два підходи (аспекти): практичний та теоретичний. Це дало йому підстави для висновку, що використовуване в криміналістиці поняття слідчої ситуації є узагальненим і фактично охоплює два поняття: 1) конкретної слідчої ситуації за кримінальним провадженням; 2) типової слідчої ситуації [15, с. 168-169; 24, с. 13-15; 23, с. 112-113].

Слідчі ситуації неоднорідні й класифікуються за різними ознаками. Детальний аналіз процесу розслідування злочинів, проведений Л.Я. Драпкіним, дав змогу йому класифікувати слідчі ситуації, що виникають у практичній діяльності органів досудового розслідування. Науковець

виокремив прості слідчі ситуації і складні, які поділив на п'ять груп: проблемні, конфліктні, тактичного ризику, організаційно невпорядковані та комбіновані (мішані) [14, с. 8-13].

Досліджуючи процес розкриття і розслідування злочинів, І.Ф. Герасимов умовно виділив такі три основні етапи: виявлення злочину чи ознак злочину; збирання відомостей про особу, що скоїла злочин; встановлення всіх обставин злочинного діяння й особи, яка вчинила злочин. При цьому науковець наголосив на тому, що на другому етапі для одержання відомостей про особу, що скоїла злочин, усе залежить від конкретної слідчої ситуації та характеру злочину. Окрім того, автор вважає корисним при вирішенні завдань другого етапу виокремити найхарактерніші ситуації й певні групи або види злочинів, що мають свої особливості. До першої групи можна включити протиправні діяння, де відома особа, що його вчинила, а до другої – такі діяння, де нез'ясовані деталі й обставини злочинної події, її спосіб, механізм, що в свою чергу не дає змоги досить конкретно вести мову про особу (осіб), яка вчинила це діяння [2, с. 10, 20-21]. У зв'язку з цим І.Ф. Герасимов розглядає чотири основні напрямки розслідування у складних слідчих ситуаціях [2, с. 23-24].

Наявність конкретних слідчих ситуацій визначає необхідність і можливість виявлення криміналістичної інформації, і необхідність переоцінки вже наявної інформації [10, с. 64-65]. Тому слідчу ситуацію потрібно розглядати як динамічну модель, що може постійно змінюватись, своєчасно враховувати нові відомості й коригувати версії та відповідні плани розслідування.

Проаналізовані нами праці, присвячені дослідженню досудового провадження про податкові злочини, підготовлені й опубліковані вченими-криміналістами України та Російської Федерації під час дії КПК України від 28.12.1960 р. і КПК РФ від 22.11.2001 р., де передбачена стадія порушення кримінальної справи. У зазначених наукових джерелах немає єдиного підходу до визначення кількості, змісту та суті слідчих ситуацій. Так, приміром, О.В. Челишева і М.В. Феськов констатують, що на початковому етапі розслідування злочинів цього виду виникають два види вихідних слідчих ситуацій.

Перший вид характерний тим, що вихідна інформація про податковий злочин формувалася, як правило, з оперативних джерел. За рахунок отримання інформації оперативного характеру слідчий має змогу дізнатись про злочинне діяння – про більшість обставин, які підлягають встановленню під час розслідування податкового злочину. Після цього, враховуючи вихідні дані про злочинне діяння, отримані оперативним шляхом, сформувані для себе порядок проведення першочергових слідчих дій. Така вихідна слідча ситуація є доволі сприятливою для перспектив розслідування [16, с. 84-86].

Більш характерною для цього виду злочинів, на думку О.В. Челишевої та М.В. Феськова, є друга вихідна слідча ситуація, що складається на початковому етапі розслідування. Вона характерна тим, що вихідні дані щодо податкових злочинів формувалися в процесі проведення податкових та інших перевірок, запитів, які направляли до багатьох підприємств і організацій, отримання пояснень і засвідчених ксерокопій необхідних документів, що свідчать про скоєння податкового злочину. Підсумком такої роботи співробітників оперативних підрозділів, зазвичай, виникає знання щодо багатьох елементів злочинного діяння [16, с. 87].

Подібні за змістом дві типові слідчі ситуації розглядають Т.В. Авер'янова, І.В. Александров, Р.С. Белкін, Є.П. Іщенко, Ю.Г. Корухов, О.Р. Росинська, А.О. Топорков та інші автори [17, с. 617-618; 18, с. 753; 19, с. 205-211].

Г.А. Матусовський також виділяє дві групи слідчих ситуацій при порушенні кримінальної справи (тут і надалі за КПК України від 13.04.2012 р. – вносять відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочинають досудове розслідування) про ухилення від сплати податків. До першої групи автор відносить ситуації, при яких початкові дані про скоєний злочин отримані з трьох джерел: а) унаслідок проведення документальної перевірки працівниками податкової адміністрації (нині – Державна фіскальна служба); б) внаслідок оперативно-розшукових заходів підрозділів податкової міліції; в) унаслідок спільних заходів податкової міліції та відділу документальних перевірок територіальної податкової адміністрації. До другої групи – ситуації, в яких інформація про скоєння злочинів отримана внаслідок розслідування

інших злочинів. Перша група, вважає автор, являє собою типові слідчі ситуації, які найчастіше зустрічаються в практичній діяльності і є більш сприятливими для розслідування [20, с. 264].

О.С. Задорожний наводить по суті ті ж самі чотири джерела отримання слідчими підрозділами матеріалів (відомостей) про порушення податкового законодавства, але розглядає їх як чотири типові слідчі ситуації [21, с. 11]. Аналіз практики розслідування ухилень від сплати податків дозволив О.С. Задорожному визначити типові слідчі ситуації залежно від того, який орган надає матеріали про порушення податкового законодавства до слідчих підрозділів. За цією ознакою автор розглядає такі чотири типові слідчі ситуації: 1) дані про скоєний злочин, отримані в результаті проведення документальної перевірки співробітниками податкової інспекції (нині – Державна фіскальна служба) або відділів податкової міліції; 2) дані про вчинений злочин, отримані в результаті здійснення оперативних заходів підрозділами податкової міліції; 3) інформація про скоєний злочин, отримана в результаті спільних дій податкової міліції і податкової інспекції (співробітниками Пенсійного фонду України, контрольно-ревізійного управління (нині – Державна фінансова інспекція); 4) інформація про вчинений злочин, отримана при розслідуванні інших злочинів [21, с. 11].

У разі виявлення ознак податкового злочину, на думку В.М. Абрамової, А.О. Ляша, зустрічаються дві типові ситуації: а) платник податків явно ухиляється від сплати податків та інших обов'язкових платежів, тобто ознаки протиправної дії суб'єкта очевидні; б) платник податків справно сплачує податки та обов'язкові платежі, але значно меншу суму, ніж передбачено законодавством. Він також приховує об'єкт оподаткування або його реальні розміри (приховує вид діяльності, реальний прибуток).

У першому випадку справу порушують за фактом виявлення ознак податкового злочину, інформація про який надходить до правоохоронних органів з офіційних органів, що відповідають за збір податків і платежів.

У другому ж випадку кримінальну справу порушують за матеріалами оперативних розробок відповідних підрозділів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, податкової міліції, а також за матеріалами перевірок державних контрольно-ревізійних органів (нині – Державна фінансова інспекція), які надходять до прокуратури, органів внутрішніх справ, Служби безпеки та податкової міліції, що наділені функціями досудового розслідування.

Як у першому, так і в другому випадку проводиться попередня перевірка, але різна за змістом та суб'єктами її здійснення. Оскільки заяви й повідомлення надходять до прокуратури або іншого уповноваженого законом органу, то перевірку проводить прокурор, слідчий чи працівники оперативного підрозділу. На підставі наданих матеріалів слідчий може відразу порушити кримінальну справу або прийняти рішення про попередню перевірку матеріалів.

Матеріали попередньої перевірки передаються слідчому, який оцінює їх достатність і приймає рішення: або порушити карну справу, або продовжити перевірку, або припинити її.

Матеріали попередньої перевірки – це результат гласної та негласної діяльності органів досудового розслідування. Всі вони концентруються в слідчого, який сам або разом із прокурором (керівником органу досудового розслідування) аналізує їх і приймає відповідне рішення в порядку, передбаченому законом. Результати попередньої перевірки, констатують В.М. Абрамова й А.О. Ляш, створюють інформаційне поле, оцінюючи яке можна сконструювати такі ситуації: 1) є достатні дані про наявність очевидного податкового злочину; 2) є достатні дані про прихований податковий злочин; 3) достатніх ознак про очевидний чи прихований податковий злочин немає; 4) ознаки про очевидний чи прихований податковий злочин не виявлені.

Відповідно до цих ситуацій слідчий приймає передбачені законом процесуальні рішення [22, с. 436-437].

Висновки. На підставі викладеного ми вважаємо, що слідчі ситуації відіграють важливу роль у висуненні версій, плануванні й проведенні розслідування податкових та інших злочинів. Оскільки, по-перше, залежно від характеру слідчої ситуації, початкового етапу розслідування, наявності фактичних даних, висувуються слідчі версії про подію загалом та її окремі обставини. Побудова слідчих версій у справах про податкові злочини необхідна для конкретизації цілей досудового розслідування та слідчих (розшукових) дій, що має вирішальне значення для

розкриття злочину в цілому. По-друге, своєрідність вказаної категорії злочинів полягає в тому, що їх виявлення можливе лише за допомогою податкових перевірок, ревізій та експертиз. При цьому характерно, що факт скоєння податкових злочинів часто виявляється не відразу, а лише через деякий час – місяці, а інколи й роки. Це диктує необхідність оптимізації способів виявлення цих злочинів, серед яких одним з основних став аналіз податкової та бухгалтерської документації. По-третє, для розслідування податкових злочинів не є типовою, як для деяких інших видів і груп злочинів (наприклад, убивства, крадіжки), інформаційна невизначеність початкового етапу розслідування. Це дозволяє на початковому етапі розслідування податкових злочинів конкретно спланувати слідчу роботу, виділити її основні напрями, завдання, версії, шляхи й засоби їх перевірки й збирання доказів у справі. А ефективність вирішення завдань досудового розслідування зазначеної категорії злочинів багато в чому забезпечується послідовним проведенням комплексу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

На сьогодні постають і інші актуальні питання в полі досліджуваної нами проблематики, а саме: необхідність з'ясування типовості, повторюваності ситуацій, уточнення умов, в яких будуть вирішуватись тактичні завдання досудового розслідування податкових злочинів, оскільки вони (слідчі ситуації – прим. авт.) постійно змінюються під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів; потреба в розробці методичних рекомендацій у ситуаційному аспекті, тобто щодо різних слідчих ситуацій у кримінальних провадженнях про податкові злочини. Це робить їх більш диференційованими й, відповідно, більш точними. Адже ситуативний підхід не тільки впливає на вибір методики розслідування вказаної категорії злочинів, але й дає змогу визначити їх види.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90-91.
2. Герасимов И.Ф. Этапы раскрытия преступлений / И.Ф. Герасимов // Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Научн. труды. Вып. 41. – Свердловск: Изд-во Свердловского юр. ин-та, 1975. – С. 5-25.
3. Копылов И.А. Следственная ситуация и тактическое решение: учеб. пособие / И.А. Копылов. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1988. – 24 с.
4. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: дис. ... д-ра юрид. наук / Алексей Никифорович Колесниченко. – Харьков, 1967. – 392 с.
5. Герасимов И.Ф. Принципы построения и методики раскрытия преступлений / И.Ф. Герасимов // Вопросы криминалистической методологии, тактики, методики расследования (материалы научн. конф.). – М., 1973. – С. 82.
6. Драпкин Л.Я. Понятие и классификация следственных ситуаций / Л.Я. Драпкин // Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Научн. труды. Вып. 41. – Свердловск: Изд-во Свердловского юрид. ин-та, 1975. – С. 26-44.
7. Гавло В.К. О следственной ситуации и методике расследования хищений, совершаемых с участием должностных лиц / В.К. Гавло // Вопросы криминалистической методологии, тактики, методики расследования: Материалы Минской научн. конференции (сентябрь 1973 г.). – Минск, 1973. – С. 90.
8. Онучин А.П. Следственная ситуация и раскрытие преступлений, совершённых группой / А.П. Онучин // Следственная ситуация: Сб. научн. трудов. – Минск, 1984. – С. 82-88.
9. Гавло В.К. Следственная ситуация / В.К. Гавло // Следственная ситуация: Сб. научн. трудов. – Минск, 1984. – С. 38-41.
10. Хлынцов М.Н. Криминалистическая информация и моделирование при расследовании преступлений / М.Н. Хлынцов; под ред. В.Г. Власенко. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1982. – 160 с.
11. Белкин Р.С. Перспективы исследования проблемы следственной ситуации / Р.С. Белкин // Следственная ситуация: Сб. научн. трудов. – Минск, 1984. – С. 3-6.
12. Коновалов С.И. Следственная ситуация как условие криминалистической деятельности / С.И. Коновалов // Проблемы криминалистической науки, следственной и экспертной практики: Межвуз. сб. научн. трудов. – Омск: Академия МВД России, 2004. – Вып. 3. – С. 8-15.
13. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т. 3. / Р.С. Белкин. – М.: РИО Академии МВД СССР, 1979. – С. 70-73.
14. Драпкин Л.Я. Основы теории следственных ситуаций / Л.Я. Драпкин. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1987. – 168 с.
15. Волобуев А.Ф. Проблемы методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А.Ф. Волобуев. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 336 с.
16. Чельшева О.В. Расследование налоговых преступлений / О.В. Чельшева, М.В. Феськов. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
17. Ищенко Е.П. Криминалистика: учебник / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков; Под ред. Е.П. Ищенко. – М.: Юрид. фирма «КОНТРАКТ»; «ИНФРА-М», 2006. – 748 с.
18. Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 944 с.
19. Александров И.В. Налоговые преступления: криминалистические проблемы расследования / И.В. Александров. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 247 с.
20. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підруч. для студ. юрид. вузів і факультів; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.
21. Задорожний О.С. Криміналістична характеристика ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та основні положення їх розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О.С. Задорожний. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – 18 с.

22. Абрамова В.М. Криміналістика: навч. посіб. для дист. навч. / В.М. Абрамова, А.О. Ляш; за наук. ред. А.В. Іщенка. – К.: Ун-т «Україна», 2007. – 557 с.
23. Вашук О.П. Щодо деяких типових слідчих ситуацій при самообороні підозрюваного / О.П. Вашук // Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування. Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.) – Одеса: Нац. ун-т «Одес. юрид. академія», 2015. – 220 с. – С. 112-113.
24. Александренко О.В. Нетрадиционные случаи решения следственных ситуаций (казуистика в следственной практике) / О.В. Александренко, Е.В. Кузьмичова-Кисленко // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку. 36. мат-лів круглого столу (23 квітня 2015 р.). – К.: ННПФЕКП НАВС. – 444 с. – С. 13-15.
25. Черноус Ю.М. Початковий етап розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними злочинними угрупованнями. Навч. посіб. / Ю.М. Черноус, А.П. Сакаль. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2015. – 195 с. – С. 74-85.
26. Сакаль А.П. Типові слідчі ситуації початкового стану розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними злочинними угрупованнями / А.П. Сакаль // Криміналістика та судова експертиза. – 2014. – № 59. – С. 61-65.

*Karpov N.S., Ph.D in Law, Professor,
Head of the Criminal-Law Disciplines Department,
Ukrainian State University of Finance and International Trade*

INVESTIGATORY SITUATIONS: CONCEPT, NATURE AND SIGNIFICANCE IN PRE-TRIAL CRIMINAL PROCEEDINGS ON TAX CRIMES

Abstract. *The article analyzes the scientific works of some Ukrainian and foreign authors on the definition of «investigative situation», its essence, content and classification in criminology. We also consider the types of situations and the importance of investigating the pre-trial criminal proceedings for tax crimes. Except it, in the article kinds and value of inquisitional situations are examined during prosecuting a pre-trial inquiry in a criminal production about tax crimes, namely: typical inquisitional situations with the list of necessary judicial actions that meet in case of exposure of signs of tax crime.*

Keywords: *investigation situation, informative system, criminalistics information, event, fact sheets, inquisitional version, signs of crime, preliminary verification, pre-trial investigation, tax crimes.*

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 r. // Holos Ukrainy. – 2012. – № 90-91.
2. Herasymov I.F. Etagy raskrytiya prestupleniy / I.F. Herasymov // Sledstvennyye situatsii i raskrytie prestupleniy. Nauchn. trudy. Vyp. 41. – Sverdlovsk: Izd-vo Sverdlovskogo yur. in-ta, 1975. – S. 5-25.
3. Kopylov I.A. Sledstvennaia situatsiia i takticheskoe reshenie: ucheb. posobie / I.A. Kopylov. – Volhograd: VSSH MVD SSSR, 1988. – 24 s.
4. Kolesnichenko A.N. Nauchnye i pravovye osnovy metodiki rassledovaniia otdelnykh vidov prestupleniy: dys. d-ra yuryd. nauk / Aleksei Nikiforovich Kolesnichenko. – Kharkov, 1967. – 392 s.
5. Herasymov I.F. Printsipy postroyeniia i metodiki raskrytiia prestupleniy / I.F. Herasymov // Voprosy kriminalisticheskoi metodologii, taktiki, metodiki rassledovaniia (materialy nauchn. konf.). – M., 1973. – S. 82.
6. Drapkin L.Ia. Poniatie i klassifikatsiia sledstvennykh situatsiy / L.Ia. Drapkin // Sledstvennyye situatsii i raskrytie prestupleniy. Nauchn. trudy. Vyp. 41. – Sverdlovsk: Izd-vo Sverdlovskogo yurid. in-ta, 1975. – S. 26-44.
7. Havlo V.K. O sledstvennoi situatsii i metodike rassledovaniia khishcheniy, sovershaemykh s uchastiem dolzhnostnykh lits / V.K. Havlo // Voprosy kriminalisticheskoi metodologii, taktiki, metodiki rassledovaniia: Materialy Minskoi nauchn. konferentsii (sentiabr 1973 h.). – Minsk, 1973. – S. 90.
8. Onuchin A.P. Sledstvennaia situatsiia i raskrytie prestupleniy, sovershionnykh hruppoi / A.P. Onuchin // Sledstvennaia situatsiia: Sb. nauchn. trudov. – Minsk, 1984. – S. 82-88.
9. Havlo V.K. Sledstvennaia situatsiia / V.K. Havlo // Sledstvennaia situatsiia: Sb. nauchn. trudov. – Minsk, 1984. – S. 38-41.
10. Khlyntsov M.N. Kriminalisticheskaiia informatsiia i modelirovanie pri rassledovanii prestupleniy / M.N. Khlyntsov; pod red. V.H. Vlasenko. – Saratov: Izd-vo Saratovskogo un-ta, 1982. – 160 s.
11. Belkin R.S. Perspektivy issledovaniia problemy sledstvennoi situatsii / R.S. Belkin // Sledstvennaia situatsiia: Sb. nauchn. trudov. – Minsk, 1984. – S. 3-6.
12. Konovalov S.I. Sledstvennaia situatsiia kak uslovie kriminalisticheskoi deiatelnosti / S.I. Konovalov // Problemy kriminalisticheskoi nauki, sledstvennoi i ekspertnoi praktiki: Mezhev. sb. nauchn. trudov. – Omsk: Akademiia MVD Rossii, 2004. – Vyp. 3. – S. 8-15.
13. Belkin R.S. Kurs sovetskoi kriminalistiki. T. 3. / R.S. Belkin. – M.: RIO Akademii MVD SSSR, 1979. – S. 70-73.
14. Drapkin L.Ia. Osnovy teorii sledstvennykh situatsiy / L.Ia. Drapkin. – Sverdlovsk: Izd-vo Ural. un-ta, 1987. – 168 s.
15. Volobuev A.F. Problemy metodyky rozsliduvanniia rozkradan maina v sferi pidpriemnytstva / A.F. Volobuev. – Kharkiv: Vyd-vo Un-tu vnutr. sprav, 2000. – 336 s.
16. Chelysheva O.V. Rassledovanie nalohovykh prestupleniy / O.V. Chelysheva, M.V. Feskov. – SPb.: Piter, 2001. – 288 s.
17. Ishchenko E.P. Kriminalistika: [uchebnik] / E.P. Yshchenko, A.A. Toporkov; Pod red. E.P. Ishchenko. – M.: Yurid. firma «KONTRAKT»; «INFRA-M», 2006. – 748 s.
18. Averianova T.V. Kriminalistika: [uchebnik dlia vuzov] / T.V. Averianova, R.S. Belkin, Iu.H. Korukhov, E.R. Rossynskaia. – 3-e izd., pererab. i dop. – M.: Norma, 2007. – 944 s.
19. Aleksandrov I.V. Nalohovye prestupleniya: kriminalisticheskie problemy rassledovaniia / I.V. Aleksandrov. – SPb.: Izd-vo «Iuridicheskii tsentr Press», 2002. – 247 s.
20. Kryminalistyka. Kryminalistychna taktyka i metodyky rozsliduvanniia zlochyntiv: Pidruch. dlia stud. yuryd. vuziv i fak-tyv; za red. prof. V.Iu. Shepitka. – Kharkiv: Pravo, 1998. – 376 s.

21. Zadorozhnyi O.S. Kryminalistychna kharakterystyka ukhylen vid splaty podatkov, zboriv, inshykh obov'iazkovykh platezhiv ta osnovni polozhennia yikh rozsliduvannia: avto-ref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk / O.S. Zadorozhnyi. – Kharkiv: Khark. nats. un-t vnutr. sprav, 2006. – 18 s.
22. Abramova V.M. Kryminalistyka: navch. posib. dlia dyst. navch. / V.M. Abramova, A.O. Liash; za nauk. red. A.V. Ishchenka. – K.: Un-t «Ukraina», 2007. – 557 s.
23. Bashchuk O.P. Shchodo deiakykh typovykh slidchykh situatsii pry samooboroni pidozriuvanoho / O.P. Bashchuk // Suchasne kryminalne provadzhennia Ukrainy: doktryna, normatyvna rehlamentatsiia ta praktyka funktsionuvannia. Mat-ly Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 17 kvitnia 2015 r. – Odesa: Nats. un-t «Odes. yuryd. akademiia», 2015. – 220 s. – S. 112-113.
24. Aleksandrenko O.V. Netradytsionnye sluchai resheniya sledstvennykh situatsiy (kazuistika v sledstvennoy praktike) / O.V. Aleksandrenko, E.V. Kuzmichova-Kyslenko // Sudovo-ekspertna diyalnist: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. Zb. mat-liv kruhloho stolu (23 kvitnya 2015 r.). – K.: NNIPFEKP NAVS, 2015. – 444 s. – S. 13-15.
25. Chornous Yu.M. Pochatkovyy etap rozsliduvannia zlochyniv u sferi obihu narkotychnykh zasobiv, vchynenykh transnatsionalnymy zlochynnymy uhrupuvannyamy. Navch. posib. / Yu.M. Chornous, A.P. Sakal. – K.: VB «Avanpost-prym», 2015. – 195 s. – S. 74-85.
26. Sakal A.P. Typovi slidchi situatsiyi pochatkovoho stanu rozsliduvannia zlochyniv u sferi obihu narkotychnykh zasobiv, vchynenykh transnatsionalnymy zlochynnymy uhrupuvannyamy / A.P. Sakal // Kryminalistyka ta sudova ekspertyza. – 2014. – № 59. – S. 61-65.

*Карпов Н.С., доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой криминально-правовых дисциплин
Украинского государственного университета финансов и международной торговли*

СЛЕДСТВЕННЫЕ СИТУАЦИИ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ НА ДОСУДЕБНОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ О НАЛОГОВЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЯХ

***Аннотация.** В статье проанализированы научные труды отдельных украинских и зарубежных авторов, посвященные определению понятия «следственная ситуация», её сущности, признаков, содержания, структуры и классификации в криминалистике, а также работы учёных, внесших определённый вклад в развитие науки криминалистики, касающиеся роли и значения следственных ситуаций в раскрытии и расследовании преступлений, совершённых в сфере налогообложения. Кроме этого, в статье рассматриваются виды и значение следственных ситуаций во время проведения досудебного расследования в уголовном производстве о налоговых преступлениях, а именно: типичные следственные ситуации с перечнем необходимых процессуальных действий, встречающихся в случае выявления признаков налогового преступления.*

***Ключевые слова:** следственная ситуация, информационная система, криминалистическая информация, событие, фактические данные, следственная версия, признаки преступления, предварительная проверка, досудебное расследование, налоговые преступления.*